

η ΕΠΟΧΗ των βιβλίων

Βιρτζίνια Γουλφ «Ένα δικό της δωμάτιο», μετάφραση: Θάλεια Παύλου, εκδόσεις Κουκκίδα, 2023

Άλμπα ντε Σέσπεντες «Απαγορευμένο τετράδιο», μετάφραση: Σταύρος Παπασταύρου, εκδόσεις Πατάκη, 2023

Παραλλαγές σε ένα θέμα

Στο κλασικό, πολυδιαβασμένο και πολυσυζητημένο βιβλίο της «Ένα δικό της δωμάτιο», η Βιρτζίνια Γουλφ θίγει μια πληθώρα θεμάτων που σχιζογραφούν το πλαίσιο της θέσης των γυναικών στη λογοτεχνία, δίνοντας έμφαση στις υλικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που διαμορφώνουν αυτό το πλαίσιο. Το δοκίμιο βασίστηκε σε δύο διαλέξεις που εκφώνησε η Γουλφ τον Οκτώβριο του 1928 και κυκλοφόρησε ως βιβλίο τον Σεπτέμβριο του 1929, αποτελώντας έκτοτε σημείο αναφοράς στη φεμινιστική γραμματεία.

Η Γουλφ θέτει το ερώτημα από την πρώτη πρόταση του βιβλίου: «Αλλά, ίσως μου πείτε, εμείς σε καλέσαμε να μιλήσεις για τις γυναίκες και τη μυθοπλασία – τι σχέση έχει αυτό με ένα δικό τους δωμάτιο». Ξεκινάει λοιπόν μια ανάλυση που τεκμηριώνει το γεγονός ότι η έως και περιθωριακή ενίοτε θέση των γυναικών στη λογοτεχνία είναι μια πλευρά του γενικότερου αποκλεισμού τους στο πλαίσιο της πατριαρχικής κοινωνίας. Μιλώντας για το θέμα γυναίκες και λογοτεχνία, η Γουλφ λέει: «ποιες ήταν οι συνθήκες στις οποίες ζούσαν οι γυναίκες, αναρωτήθηκα», συμπληρώνοντας πως «έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία να γνωρίζουμε πόσα χρήματα και πόσα δωμάτια είχαν οι γυναίκες παρά να θεωρητικοποιούμε για τις ικανότητές τους». Διευρύνοντας σε διάφορους άξονες την οπτική του, η Γουλφ τελικά φτιάχνει ένα κείμενο που, παρά τα χρόνια που έχουν περάσει και τις συνθήκες που έχουν αλλάξει, δεν έχει μόνο ιστορική ή μόνο λογοτεχνική αξία, αφού η σύνθετη ανάλυσή της υπερβαίνει την όποια συγκυριακή «υλικότητα» του δωματίου.

Έτσι η Γουλφ, πάντα με τη συναρπαστική γραφή της, στήνει ένα εξαιρετικά πλούσιο δωμάτιο που πραγματεύεται πολλές πλευρές του θέματος για το οποίο είχε κληθεί να μιλήσει, όπως για παράδειγμα η ιστορία της παρουσίας των γυναικών στα γράμματα ανά τους αιώνες, σε σχέση πάντα με τη θέση των γυναικών στη κάθε κοινωνία, ή η εικόνα των γυναικών στη λογοτεχνία την οποία γράφουν οι άνδρες ή το ταξικό στοιχείο της σχέσης ανάμεσα στον πλούτο ή τη φτώχεια και την ενασχόληση με τη λογοτεχνία, επανερχόμενη βέβαια στην ίδια υπόθεση, στο ίδιο ερώτημα: «αν καθεμιά από εμάς έχει πεντακόσιες λίρες τον χρόνο και το δικό της δωμάτιο», «αν δραπετεύσουμε λίγο από το κοινόχρηστο καθιστικό».

Γράφοντας μέσα στον φόβο

«Όνειρο μου είναι να έχω ένα δωμάτιο ολόδικό μου», έγραφε σχεδόν είκοσι χρόνια αργότερα, γύρω στο 1950, η Άλμπα ντε Σέσπεντες, αφού, όπως λέει: «διαπίστωσα πως δεν έχω πια ούτε μια γωνίτσα δική μου, πέρα από την κουζίνα».

Η Γουλφ έγραφε δοκίμιο, η Άλμπα ντε Σέσπεντες μυθιστόρημα, ένα μυθιστόρημα με έντονα αυτοβιογραφικά στοιχεία το οποίο δημοσιεύθηκε σε συνέχειες από τον Δεκέμβριο του 1950 μέχρι τον Ιούνιο του 1951 και το επόμενο έτος, το 1952, σε βιβλίο. Πρωταγωνίστρια, μια γυναίκα της μεσαίας τάξης, περίπου σαράντα χρονών, που ζει μια «ήσυχη» (ακίνητη...) οικογενειακή ζωή με τον σύζυγο και τα δύο περίπου εικοσάχρονα παιδιά τους. Και ξαφνικά μια μέρα, υπακούοντας σε μια ακατανόητη παρόρμηση, αγοράζει ένα τετράδιο όπου θα αρχίσει να γράφει σκέψεις, γεγονότα κ.λπ.: κάτι σαν ημερολόγιο.

Σύντομα όμως, ενώ περιμένει πάντα με λαχάρια τη στιγμή που θα βρει την

ευκαιρία να γράψει, συνάμα αντιλαμβάνεται και την «άλλη πλευρά»: «κακώς αγόρασα αυτό το τετράδιο, πολύ κακώς», μας λέει στην πρώτη-πρώτη φράση του βιβλίου της η συγγραφέας. Γιατί συνειδητοποιεί πως βρίσκεται μπροστά σε προβλήματα που δύσκολα μπορεί να διαχειριστεί. Αναγκάζεται να ψάχνει διαρκώς κρυφώνες για το «απαγορευμένο τετράδιο» καθώς, όχι μόνο δεν θέλει να δει κανείς τι γράφει μέσα, αλλά και η ίδια η πράξη, το ότι κάθεται και γράφει αφήνοντας τα «οικιακά καθήκοντα» στα οποία έχουν συνηθίσει όλοι να την βλέπουν, είναι μια ανατροπή στην οικογενειακή ζωή που θα επιφέρει δυσάρεστα σχόλια, δύσβατες ερωτήσεις, δύσκολες και αμήχανες στιγμές: ζει διαρκώς με το άγχος ότι «θα έπρεπε να αιτιολογήσω τη χρήση του», ενώ και η ίδια έχει εσωτερικεύσει αυτό το βλέμμα, μιλώντας για «την αίσθηση που έχω ότι κάνω κάτι κακό γράφοντας αυτές τις αθώες αράδες».

Ταυτόχρονα, όμως, αποκτώντας επίγνωση της πραγματικής θέσης μέσα στο σπίτι (με την υλική έννοια, μέσα στους τοίχους), συνειδητοποιεί και γενικότερα τη θέση της μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο: «ποτέ ως τώρα δεν είχα συνειδητοποιήσει ότι σπάνια είχα την ευκαιρία να μείνω μόνον», «ποτέ δεν είχα δικές μου ιδέες ως τώρα στηρίχτηκα στην ηθική που έμαθα μικρή ή σε ό,τι έλεγε ο άντρας μου», «το σπίτι πια μου φαίνεται σαν κλουβί, σαν φυλακή».

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει το πώς η Σέσπεντες αποτυπώνει τις ψυχολογικές διαδρομές της πρωταγωνίστριας, η οποία, στη δική της αντιφατική και με παλινδρομήσεις πορεία προς μια πρωτόγνωρη ελευθερία η οποία όμως την γεμίζει φόβο, δεν παύει να κουβαλάει αντιλήψεις που την σπρώχνουν να περιορίζει και η ίδια την ελευθερία της κόρης της (κάποια στιγμή μάλιστα με άξονα το ημερολόγιο της κόρης). Ο δρόμος για την ήττα ήδη ξεπροβάλλει και οι οδυνηρές παραδοχές στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου («είμαι περισσότερο εξουκειωμένη με την αμαρτία παρά με την ελευθερία») αφήνουν μια πικρή επίγευση τραγικότητας.

Η ισπανοκουβανή Άλμπα ντε Σέσπεντες γεννήθηκε το 1911 στη Ρώμη. Αντιφασίστρια στα χρόνια του Μουσολίνι, στον πόλεμο συμμετείχε στους παρτιζάνους. Δούλεψε χρόνια ως δημοσιογράφος, ίδρυσε λογοτεχνικό περιοδικό, έγραψε πεζά, ποιήματα και θεατρικά, συν-συνέγραψε το σενάριο για τις Φίλες του Μικελάντζελο Αντονιόνι (από μια ιστορία του Τσέζαρε Παβέζε). Το Απαγορευμένο τετράδιο μεταφέρθηκε στην τηλεόραση με τη Λέα Μασάρι. Η Άλμπα ντε Σέσπεντες πέθανε το 1997.

